

تأثیر اندازه شرکت، نوع گزارش حسابداری و درصد مالکیت دولتی، بر رتبه‌بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از نظر به موقع بودن گزارش حسابداری

محسن دستگیر^۱، زینب احمدی^۲

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۶/۲۹

چکیده

در این تحقیق به بررسی عوامل موثر بر رتبه‌بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از نظر به موقع بودن گزارش حسابداری می‌پردازد بنابراین جامعه آماری کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. محقق با استفاده از روش حذف سیستماتیک تعداد ۹۲ شرکت را به عنوان حجم نمونه انتخاب نمود. محقق برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو نرم افزار Eviews, SPSS استفاده نموده است. برای آزمون فرضیات ابتدا با استفاده از آزمون کلموگروف_اسمیرنوف داده نرمال سنجی شدند، که به علت نرمال نبودن بعضی از متغیرهای تحقیق، محقق با استفاده از تابع ASINH اقدام به نرمال کردن داده‌ها نمود. قبل از آزمون فرضیات ابتدا به کمک آزمون لیمر روش آزمون ترکیبی و تابلویی داده‌ها مشخص شد. که نتیجه این آزمون نشان داد که داده‌ها باید به صورت پانل دیتا وارد نرم افزار بشوند، سپس به کمک آزمون هاسمن روش تصادفی و یا ثابت آزمون فرضیات مشخص شد. نتیجه آزمون رگرسیون به روش تک متغیره نشان داد که در بین متغیرهای مستقل فقط اندازه شرکت موجب افزایش زمان ارائه گزارش حسابداری می‌شود و سایر متغیرها (نوع گزارش حسابداری، درصد مالکیت دولتی) بر رتبه‌بندی شرکت‌ها از نظر به موقع بودن گزارش حسابداری تأثیر معنی داری نداشتند.

واژه‌های کلیدی: اندازه شرکت، اهرم مالی، به موقع بودن، رتبه، گزارش حسابداری

طبقه‌بندی موضوعی: M42

۱ استاد حسابداری، دانشگاه آزاد واحد اصفهان، (dastmw@yahoo.com)

۲ دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد بروجرد، (نویسنده مسئول)، (ahmadizeynab888@ymail.com)

مقدمه

به موقع بودن اطلاعات حسابداری یکی از خصوصیات مربوط بودن اطلاعات بوده و بدین معناست اطلاعات مالی زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار گیرند که فرصت اتخاذ تصمیم، قضاوت و اقدام به موقع نسبت به موضوع مورد نظر برای آنان وجود داشته باشد. از جمله مواردی که معمولاً منجر به ایجاد فاصله زمانی در ارائه صورت‌های مالی به استفاده کنندگان می‌گردد، اجرای فرآیند حسابرسی و اظهارنظر درباره منصفانه بودن ارائه صورت‌های مالی می‌باشد. در این تحقیق تعدادی از عواملی که می‌تواند بر به موقع بودن ارائه گزارش حسابرس مستقل مؤثر باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

امروزه با توجه به فضای رقابتی و تغییر شرایط کسب و کار، مهم‌ترین موضوع برای شرکت‌ها، اعتبار و سطح مقبولیت آنها می‌باشد. یکی از ابزارهای مهم برای نشان دادن این موضوع، رتبه‌بندی شرکت‌هاست. در واقع رتبه‌بندی شرکت‌ها می‌تواند مظهر میزان اعتبار و قدرت آنها باشد. با توجه به این موضوع اغلب کشورها اقدام به رتبه‌بندی شرکت‌های موجود در بورس اوراق بهادار خود کرده‌اند. در ایران نیز بورس اوراق بهادار اقدام به رتبه‌بندی شرکت‌ها بر پایه افشا به موقع اطلاعات نموده است (بنی‌مهد، محسنی شریف، ۱۳۸۹). برای اینکه اطلاعات به موقع در اختیار استفاده کنندگان قرارگیرد نیاز به انجام حسابرسی است پس باید گزارش‌های حسابرسی به موقع باشد تا اطلاعات منصفانه در اختیار استفاده کنندگان قرار گیرد. در هر حال با توجه به اهمیت موضوع ارایه به موقع اطلاعات به بازار سرمایه و استفاده کنندگان، و نیز ارتباط تنگاتنگ آن با فرآیند حسابرسی، باید دید که چه عواملی می‌تواند بر ارایه به موقع اطلاعات مالی گزارش حسابرسی مؤثر باشد، و پس از شناسایی عوامل یاد شده، تدابیری اندیشه کرد تا بتوان گزارش حسابرسی را هر چه سریع‌تر مهیا کرده و صورت‌های مالی حسابرسی شده را با صرف زمان کمتری در اختیار استفاده کنندگان قرار داد.

مبانی نظری

به طور کلی، هدف اساسی رتبه‌بندی، ارزیابی قابلیت اعتماد شرکت‌ها است. در یک تعریف ساده، رتبه‌بندی، ارزیابی‌ای پیچیده از شرایط و وضعیت مالی شرکت‌ها است که توسط متخصصین مستقل انجام می‌شود و به عنوان یکی از عناصر اصلی رقابت غیرقیمتی^۱ در بازار

تلقی می‌شود و به طور ساده، با رتبه‌بندی، موقعیت و وضعیت فعلی و آتی شرکت‌ها از ابعاد مختلف، به ویژه از ابعاد مالی روشن می‌شود.

رتبه‌بندی به عنوان رویدادی در جهت شفافیت موقعیت و وضعیت موسسه‌ها در بازار عمل می‌کند. لذا نتایج ارزیابی‌ها، به شفافیت بیشتر و حتی افزایش رقابت در بازار می‌انجامد. در نتیجه شرکت‌ها به احتمال زیاد برای ارتقای رتبه خود، از طریق ارائه خدمات با کیفیت بالاتر و با قیمت پایین‌تر خواهند کوشید؛ زیرا رتبه بالاتر منجر به جلب مشتری بیشتر خواهد شد.

به موقع بودن یکی از خصایص مربوط بودن اطلاعات و به معنای آن است که اطلاعات مالی زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار بگیرد که فرصت اتخاذ تصمیم قضاوت و اقدام نسبت به موضوع مورد نظر برای آنان وجود داشته باشد. (پیری، ۱۳۸۹)

مدت زمان تأخیر در اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی به عنوان تابعی از نوع اظهار نظر حسابرسی ارائه شده در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس عنوان می‌شود؛ شرکت‌هایی که اظهار نظر حسابرسی ارائه شده در مورد صورت‌های مالی آنها به شکل مقبول است، احتمالاً زودتر از شرکت‌هایی که اظهار نظر غیرمقبول دریافت می‌کنند، عملیات حسابرسی خود را اجرا و تکمیل می‌کنند. به عبارت دیگر، متوسط تأخیر در اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی برای شرکت‌هایی که اظهار نظر مقبول دریافت می‌کنند، کمتر از شرکت‌هایی است که اظهار نظر غیرمقبول دریافت می‌کنند. اظهار نظرهای غیرمقبول به عنوان یک خبر بد در نظر گرفته شده و باعث کندی در انتشار صورت‌های مالی سالانه حسابرسی شده شرکت می‌شود. علاوه بر آن، اختلاف نظرهای موجود بین حسابرس و شرکت در خصوص بندهای شرط گزارش حسابرسی مطرح شده، موجب افزایش مدت زمان تأخیر در اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی شرکت می‌شود.

سرمایه‌گذاران نهادی معمولاً به دلیل در اختیار داشتن درصد قابل توجهی از سهام شرکت‌ها و همچنین حرفه‌ای بودن در امر سرمایه‌گذاری، توان و انگیزه لازم برای نظارت بر شرکت‌ها را دارا می‌باشند. عموماً این گونه تصور می‌شود که حضور سرمایه‌گذاران نهادی ممکن است به تغییر رفتار و عملکرد شرکت‌ها منجر شود. این امر از فعالیت‌های نظارتی که این سرمایه‌گذاران انجام می‌دهند نشأت می‌گیرد. بوش بیان می‌دارد که سرمایه‌گذاران نهادی از طرق جمع‌آوری اطلاعات و قیمت‌گذاری تصمیمات مدیریت به طور ضمنی و از طریق اداره نحوه عمل شرکت

به طور صریح بر شرکت نظارت می‌کنند. کاپلان و همکاران دریافتند که حضور سرمایه داران بزرگ با جابجایی زیاد مدیریت ارتباط دارد که نشانگر انجام وظیفه نظارتی توسط سهامداران مزبور است.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش آن است که عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارش حسابرسی را مورد بررسی قرار داده و بر اساس شرایط موجود شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار، و افشای اطلاعات توسط آنها مبنایی تئوریک برای متغیرهای مؤثر بر رتبه‌بندی شرکت‌ها را مشخص نماید. متغیرهای پژوهش به نحوی بررسی می‌شود که بتوان تأثیر آنها را بر عامل رتبه‌بندی شرکت‌ها مشخص نمود. از اینرو منظور از این پژوهش بررسی عوامل تأثیر گذار بر رتبه‌بندی شرکت‌ها از لحاظ ارائه به موقع گزارش حسابرسی می‌باشد.

اهداف فرعی:

- تبیین اندازه شرکت و اثرات آن بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی
- تبیین نوع گزارش حسابرسی و اثرات آن بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی
- تبیین درصد مالکیت دولتی و اثرات آن بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی.

امروزه به موقع بودن اطلاعات به عنوان معیار بسیار مهمی از سوی مراجع حرفه‌ای، مراجع قانون گذار، تجزیه و تحلیل کنندگان اطلاعات مالی، سرمایه گذاران، مدیران و جامعه علمی مورد توجه قرار گرفته است به موقع بودن اطلاعات بدین معنا است که، اطلاعات مالی زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار گیرد که فرصت اتخاذ تصمیم، قضاوت و اقدام به موقع نسبت به موضع مورد نظر آنان وجود داشته باشد. از طرفی جهت رتبه‌بندی شرکت‌ها نیاز است که گزارش حسابرسی به موقع ارائه شود که این خود نشان از اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق می‌باشد.

مروری بر پیشینه تحقیق

بنی مهد و شریفی (۱۳۸۹)، به بررسی عوامل مؤثر بر رتبه‌بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشاء و به موقع بودن پرداختند برای این منظور شرکت‌های رتبه‌بندی شده

در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۸۶ که شامل ۳۱۱ بود را به عنوان جامعه آماری در نظر گرفتند با توجه به اینکه ارائه به موقع اطلاعات به سازمان بورس اوراق بهادار به عنوان عامل اصلی رتبه‌بندی شرکت‌ها از سوی این سازمان مد نظر قرار گرفته بود، فاصله زمانی بین تاریخ تهیه صورت‌های مالی و تاریخ انجام حسابرسی به عنوان متغیر وابسته تحقیق آنها در نظر گرفته شد نتایج تحقیق حاکی از آن بود که رتبه افشا با اندازه شرکت و نوع صنعت ارتباط معنی دار مثبت دارد اما با نوع گزارش حسابرسی و درصد مالکیت سهام رابطه معنی دار منفی دارد همچنین رابطه‌ای میان بازده دارایی‌ها، اهرم مالی، نوع حسابرسی و نوع واحد تجاری با رتبه افشا مشاهده نشد.

مهدوی و جمالیان پور (۱۳۸۹)، عوامل موثر بر سرعت گزارشگری مالی سالانه شرکت‌های بورسی در دوره ۱۳۸۷ را بررسی نمودند. آنان با استفاده از رگرسیون چند متغیره به بررسی رابطه بین اندازه شرکت، نسبت‌های مالی و غیر مالی و نسبت سرمایه‌گذاری مجدد سود جاری با سرعت گزارشگری مالی سالانه یا اختلاف زمانی بین موعد ارائه گزارش حسابرسی سالانه و تاریخ پایان سال مالی شرکت‌ها پرداختند. نتیجه تحقیقات این بود که سرعت گزارشگری با انواع نسبت‌های مالی و غیر مالی ارتباط معنی‌دار داشته و شرکت‌های دارای نسبت بدهی کوچکتر از سرعت بالاتری در ارائه گزارش‌های سالانه برخوردار هستند.

سیلویا ورونیکا و سیدهارتایو دم (۲۰۰۸)، اثر ساختار مالکیت، اندازه شرکت و شیوه‌های حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود را مورد پژوهش قرار دادند و آنها مالکیت نهادی را برابر درصد سهام نگهداری شده توسط مؤسسات مالی: شرکت‌های بیمه، بانک‌ها، صندوق و جوه بازنشستگی، شرکت‌های تعاونی، بانک‌های سرمایه‌گذاری و شرکت‌های دولتی و دیگر اجزاء دولت داشته‌اند.

داردور (۲۰۰۹) ارتباط بین به موقع بودن تاریخ انتشار گزارش‌های مالی و اندازه شرکت سودآوری، قدمت، تعداد حسابداران در استخدام، کیفیت حسابداران، نوع اظهار نظر حسابرسی و نوع سیستم حسابداری موجود با نمونه‌های ۳۳ شرکتی را در بورس لیبی بررسی کرد. متوسط تاخیر در ارائه گزارش‌های طی دوره مطالعه برای نمونه حدود ۱۵۵ روز بوده و به جز متغیر نوع سیستم حسابداری بقیه متغیرها با متغیر وابسته ارتباط معنی دار داشتند.

احمد و عابدین (۲۰۰۹) موضوع تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی سالانه را در بورس مالزی بررسی کردند. نمونه‌ای حاوی ۳۴۳ شرکت از ۴۱۳ شرکت درج شده در بورس مالزی انتخاب و دوره تحقیق نیز سال ۱۹۹۳ بوده است. ارتباط متغیرهای اندازه، تعداد شرکت‌های وابسته، نوع شرکت حسابرسی، اظهار نظر حسابرس، بازدهی حقوق صاحبان سهام، اینکه مدیر سهامدار است یا خیر، نوع صنعت، سهم بدهی بلندمدت و تاریخ پایان سال مالی بقیه متغیرها ارتباط معنی داری با متغیر وابسته داشتند.

تورل (۲۰۱۰) موضوع ارتباط بین متغیرهای اندازه شرکت، درآمد، نوع حسابرس، نوع اظهار نظر و صنعت با گزارشگری به موقع در بورس استانبول را با گزارش‌های مالی یک نمونه حاوی ۲۱۱ شرکت از ۳۱۹ شرکت پذیرفته شده را بررسی کردند. به غیر از متغیر اندازه مابقی متغیرهای مطالعه ارتباط معناداری با متغیر وابسته داشتند.

عبادین و همکاران (۲۰۱۲)، تأثیر همزمان متغیرهای حاکمیت شرکتی و ویژگی‌های شرکت را در به موقع بودن گزارش‌های مالی در بورس نیجریه مطالعه کردند. این مطالعه بر روی جامعه ۲۰۲ شرکتی از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیجریه انجام شد. گزارش‌های سال ۲۰۱۱ بررسی و بطور متوسط ۱۹۳ روز تاخیر در ارائه گزارش‌های حسابرسی شده نسبت به موعد مقرر و قانونی ارائه گزارش‌های مشاهده شد. متغیرهای مستقلی همچون استقلال هیات مدیره، اندازه هیات مدیره، اندازه شرکت، اهرم، سودآوری و اندازه شرکت حسابرسی در ارتباط با متغیر وابسته به موقع بودن بررسی شد. تحلیل چند متغیره نشان داد که اندازه شرکت حسابرسی ارتباط معنادار با متغیر وابسته تحقیق دارد.

فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد بین متغیرهای اندازه شرکت، بازده دارایی‌ها، اهرم مالی، با رتبه‌بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از نظر به بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیات فرعی:

میان اندازه شرکت و رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنادار وجود دارد.

۲) میان نوع گزارش حسابرسی و رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنادار وجود دارد.

۳) میان درصد مالکیت دولتی و رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنادار وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش بر مبنای هدف در زمره تحقیقات کاربردی است؛ زیرا تحقیق کاربردی به جستجوی پاسخ برای مشکلاتی که مطرح است نظر دارد. در ادامه نیز دو روش آمار توصیفی و استنباطی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در آمار توصیفی با مراجعه به اطلاعات مالی اطلاعات لازم جمع‌آوری و تلخیص شده و سپس از آمار استنباطی جهت بررسی فرضیه‌ها استفاده خواهد شد. نوع این پژوهش به دلیل بررسی رابطه بین متغیرها از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد.

جهت گردآوری اطلاعات در خصوص تبیین ادبیات موضوع پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی استفاده گردیده و برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز برای پردازش فرضیات پژوهش، از اطلاعات موجود در نرم‌افزار شرکت ره‌آورد نوین و بررسی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با مراجعه به سایت رسمی بورس اوراق بهادار ایران استفاده شده است.

در این مرحله پس از جمع‌آوری داده‌های آماری، جهت جمع‌بندی و محاسبات مورد نیاز و پردازش اولیه داده‌های متغیرها از نرم‌افزار Excel استفاده شده است و نتایج به دست آمده از آن، در بسته نرم‌افزاری Eviews7 وارد شده و برای حصول اهداف پژوهش مورد تجزیه و تحلیل نهایی قرار گرفته‌اند. در این تحقیق ابتدا داده‌های متغیرها با استفاده از آزمون لیمر سنجیده می‌شود تا روش استفاده از داده‌های تابلویی یا ترکیبی مشخص شود سپس با استفاده از آزمون هاسمن روش اثر تصادفی و یا ثابت را برای آزمون فرضیات به کار می‌بریم، در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون خطی تک متغیره و چند متغیره استفاده می‌شود.

به طور کلی تحقیقات بر فرضیه یا فرضیاتی که بصورت نوعی سوال برای محقق مطرح شده مبتنی است و در نتیجه پس از طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات، آنچه بدست می‌آید باید

در جهت تایید یا رد این فرضیه باشد. هدف اصلی از آزمون فرضیه بررسی روابط میان پرسمان (مشکل) و علت یا علل بروز آن است.

آمار توصیفی دسته اول شاخص‌های مرکزی مربوط به تعداد داده‌ها، میانگین، حداقل، حداکثر است. دسته دوم شاخص‌های پراکندگی نظیر واریانس، چولگی، کشیدگی است که بیانگر پراکنش داده‌ها حول محور میانگین است.

آزمون نرمال بودن داده‌ها: در انجام روش‌های آماری، نرمال بودن داده‌ها بخصوص متغیر وابسته از اهمیت خاصی برخوردار است. جهت آزمون نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلمو گروف-اسمیرنوف استفاده می‌گردد. این آزمون روش ناپارامتری ساده‌ای برای تعیین همگونی اطلاعات تجربی با توزیع‌های آماری منتخب است.

نگاره (۱) فراوانی و درصد فراوانی نوع گزارش حسابرسی

فراوانی	درصد فراوانی	
۲۹	۶/۳	گزارش غیر
۴۳۱	۹۳/۷	گزارش مقبول
۴۶۰	۱۰۰	مجموع

طبق نگاره فوق مشاهده می‌شود که بیشتر شرکت‌های حسابرسی با ۹۳/۷ درصد شرکت‌های بورس دارای گزارش حسابرس مقبول و ۶/۳ درصد هم دارای سایر گزارش حسابرسی بوده‌اند (مشروط، عدم اظهار نظر و مردود).

متغیر وابسته

از آنجائیکه رتبه‌بندی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس بر اساس شاخص افشای به موقع اطلاعات انجام می‌شود، لذا در این پژوهش متغیر وابسته، فاصله زمانی بین تاریخ سال مالی و تاریخ حسابرسی شرکت‌های رتبه‌بندی شده در بورس به عنوان عاملی برای ارائه به موقع گزارش حسابرسی در نظر گرفته می‌شود. به عبارتی طبق قانون، شرکت‌ها موظف هستند تا پایان تیر ماه هر سال، اظهار صورت‌های مالی خود را به سازمان امور مالیاتی و همچنین به بورس ارسال نمایند، لذا شاخص به موقع بودن گزارش حسابرسی را تفاوت بین تاریخ سال مالی و تاریخ حسابرسی شرکت‌ها در نظر می‌گیرند. این موضوع به این معنی است که هرگاه نوع گزارش

حسابرسی، از نوع گزارش مقبول باشد تفاوت بین سال مالی و تاریخ حسابرسی کاهش می‌یابد و برعکس چنانکه نوع گزارش حسابرسی از نوع غیرمقبول باشد این تفاوت افزایش می‌یابد، به بیان دیگر اگر گزارش حسابرسی مقبول باشد، نشان از ارائه به موقع صورت‌های مالی دارد. (بنی مهد، محسنی شریف، ۱۳۸۹)

متغیر مستقل:

- ۱- اندازه شرکت: اندازه شرکت عبارت است از لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها.
 - ۲- نوع گزارش حسابرس: گزارش‌های حسابرسی به چهار شکل مقبول، مشروط، مردود و عدم اظهارنظر است. در این پژوهش اگر گزارش حسابرس درباره صورت‌های مالی شرکت از نوع مقبول باشد عدد یک به آن نسبت داده و در غیراین صورت مقدار صفر برای آن در نظر می‌گیریم.
 - ۳- مالکیت دولتی: عبارت است از درصد سهام متعلق به دولت.
- وجود اطلاعات کامل و در دسترس، شروط تحقق یک تحقیق مناسب است. با توجه به اینکه تنها مرجع قابل اعتماد برای جمع آوری داده‌های مالی، بورس اوراق بهادار تهران در وضعیت فعلی ایران می‌باشد. بنابراین شرکت‌های موجود در بورس اوراق بهادار تهران به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته می‌شود.

شرایط انتخاب نمونه

- در این تحقیق برای انتخاب اعضای نمونه آماری از حذف سیستماتیک استفاده می‌شود که به این شرح می‌باشد. بنابراین شرکت‌هایی که شرایط بندهای ذیل را نداشته باشند باید حذف شوند؛
- ۱) پایان سال مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند هر سال باشد تا قابلیت مقایسه افزایش یابد.
 - ۲) شرکت‌های نمونه جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری، هلدینگ، بانکها و واسطه‌گری‌های مالی نباشند زیرا نوع فعالیت‌های آنها متفاوت از شرکت‌های سایر صنایع می‌باشند.
 - ۳) وقفه معاملاتی شرکت‌های نمونه حداکثر ۳ ماه باشد.
 - ۴) اطلاعات شرکت‌های نمونه کامل طی دوره تحقیق در دسترس باشد.
- با توجه به موارد فوق تعداد ۹۲ شرکت به روش حذف سیستماتیک انتخاب شدند.

قلمرو مکانی این پژوهش، شرکت‌های سهامی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشند که در دوره زمانی مورد نظر فعال بوده‌اند.

دوره زمانی پژوهش از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ به مدت ۵ سال می‌باشد.

۹- یافته‌های پژوهش

به طور کلی تحقیقات بر فرضیه یا فرضیاتی که بصورت نوعی سوال برای محقق مطرح شده مبتنی است و در نتیجه پس از طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات، آنچه بدست می‌آید باید در جهت تایید یا رد این فرضیه باشد. هدف اصلی از آزمون فرضیه بررسی روابط میان پرمسان (مشکل) و علت یا علل بروز آن است.

آمار توصیفی دسته اول شاخص‌های مرکزی مربوط به تعداد داده‌ها، میانگین، حداقل، حداکثر است. دسته دوم شاخص‌های پراکندگی نظیر واریانس، چولگی، کشیدگی است که بیانگر پراکنش داده‌ها حول محور میانگین است.

آزمون نرمال بودن داده‌ها

در انجام روش‌های آماری، نرمال بودن داده‌ها بخصوص متغیر وابسته از اهمیت خاصی برخوردار است. جهت آزمون نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلمو-گروف-اسمیرنوف استفاده می‌گردد. این آزمون روش ناپارامتری ساده‌ای برای تعیین همگونی اطلاعات تجربی با توزیع‌های آماری منتخب است.

نگاره (۲) توصیف شاخص‌های مرکزی و پراکندگی داده‌های متغیر تحقیق

تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مینیم	ماکزیمم
۴۶۰	۵/۸	۵/۷۲	۰/۶۲۰	۰/۸۹	۱/۳۵	۴/۲۹	۸/۰۱
۴۶۰	۱۷/۱۲	۴/۶۴	۲۳/۴	۱/۳۸	۰/۷۴۴	۰	۸۴/۴۴
۴۶۰	۳/۶۹	۳/۱۹	۲/۳۷	۲/۵۱	۶/۳۱	۱	۱۲/۹

در نگاره فوق مشاهده می‌شود که میانگین اندازه شرکت برابر با ۵/۸ و انحراف معیار آن برابر با ۰/۶۲ می‌باشد که طبق نگاره فوق مشاهده می‌شود که حداکثر آن برابر با ۸/۰۱ و حداقل آن برابر با ۴/۲۹ می‌باشد.

میانگین درصد سهام دولتی برابر با ۱۷/۱۲ و انحراف معیار آن برابر با ۲/۳۷ می باشد که طبق نگاره فوق مشاهده می شود که حداکثر آن برابر با ۱۲/۹ و حداقل آن برابر با ۱ می باشد.

میانگین درصد رتبه از نظر به موقع بودن برابر با ۳/۶۹ و انحراف معیار آن برابر با ۲۳/۴ می باشد که طبق نگاره فوق مشاهده می شود که حداکثر آن برابر با ۸۴/۴۴ و حداقل آن برابر با ۰ می باشد.

نگاره (۳) آزمون کلموگروف - اسمیرنف برای نرمال سنجی داده های متغیرها

رتبه	درصد سهام	گزارش	اندازه	تعداد
۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰
۳/۶۹۹۴	۱۷/۱۲۷	۰/۹۵	۵/۸	میانگین
۲/۳۷۶۱	۲/۳۴۰۵	۰/۳۱۶	۰/۶۲	انحراف معیار
۰/۲۳۵	۰/۲۳۲	۰/۵۰۰	۰/۰۸۹	حد قدر مطلق
۰/۲۳۵	۰/۲۱۸	۰/۴۳۳	۰/۰۸۹	حد مثبت
-۰/۲۰۹	-۰/۲۳۲	-۰/۵۰۰	-۰/۰۴۸	حد منفی
۵/۰۴۰	۴/۹۶۳	۱۰/۷۲۰	۱/۹۰۲	مقدار کلموگروف-اسمیرنف
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	سطح معنی داری

در نگاره فوق مشاهده می شود که سطح معنی داری آزمون کلموگروف-اسمیرنف برای کلیه متغیرها بجز اهرم مالی کمتر از ۱ درصد می باشد لذا توزیع این متغیرها غیر نرمال است بنابراین محقق با کمک تابع ASINH اقدام به نرمال کردن داده ها نموده است.

در این تحقیق، برای انتخاب نوع روش برآورد مدل، ابتدا آزمون F مقید به صورت زیر اجرا شده است:

آزمون لیمر، آزمونی است که مشخص می کند که روش استفاده از داده های متغیرها به صورت ترکیبی باشد یا تابلویی، که نتایج این آزمون نشان داد روش استفاده از داده ها تابلویی و به صورت پانل دیتا است.

نگاره (۴): آزمون لیمر

سطح معنی داری	درجه آزادی	مقدار آزمون لیمر
۰/۰۰۰	۹۱۳۶۰	۳/۴۱

در نگاره فوق مشاهده می شود که سطح معنی داری آزمون لیمر کمتر از ۱ درصد بوده (۰/۰۰۰) بنابراین روش استفاده برای آزمون فرضیات روش پانل دیتا می باشد.

در صورت انتخاب مدل اثرات ثابت، باید با استفاده از آزمون هاسمن آن را در مقابل مدل اثرات تصادفی به صورت زیر آزمون کرد:

مدل اثرات تصادفی \Leftrightarrow بین اثرات فردی و متغیرهای توضیحی همبستگی وجود ندارد: H_0

مدل اثرات ثابت \Leftrightarrow بین اثرات فردی و متغیرهای توضیحی همبستگی وجود دارد: H_1

نگاره (۵): آزمون هاسمن برای استفاده از روش تصادفی یا ثابت

آزمون هاسمن	فرضیه اول	فرضیه دوم	فرضیه سوم
مقدار	۹/۸۳	۰/۱۴۳	۰/۰۰۵
سطح معنی داری	۰/۰۰۱۷	۰/۷۰۴	۰/۹۴۰
روش	ثابت	تصادفی	تصادفی

با توجه به این که مقدار آزمون هاسمن برای هیچ یک از فرضیه‌ها معنی دار نشده لذا برای آزمون فرضیات از روش تصادفی استفاده می‌شود.

فرضیه اول: بین اندازه شرکت و رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد.

$$\text{RANK}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{SIZE}_{it} + \varepsilon_{it}$$

اندازه

نگاره (۶): خلاصه ضرایب برای فرضیه اول

ضریب تعیین	دوربین واتسون	مقدار f	سطح معنی داری
۰/۴۱۳	۲/۲۶	۲/۸	۰/۰۰۰

نگاره (۷): ضرایب برای فرضیه اول

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب	مقدار t	سطح معنی داری
رتبه	اندازه شرکت	۳/۱۴	۲/۹۶	۰/۰۰۳۲
	مقدار ثابت	-۵/۸۱	-۲/۲۳	۰/۰۲۵

در این فرضیه به علت معنی داری شدن آزمون هاسمن، برای آزمون فرضیات با اثر تصادفی از روش (Cross-section fixed) به شیوه پانل دیتا استفاده می‌شود در جداول فوق مشاهده می‌شود که مقدار دوربین واتسون به دست آمده برابر ۲/۲۶ می‌باشد و چون این مقدار بین از ۱/۵ و ۲/۵ قرار می‌گیرد لذا استقلال خطاها پذیرفته می‌شود از طرفی ضریب تعیین به دست آمده

برابر ۴۱ درصد بوده که این مقدار نشان از تبیین مدل توسط متغیر مستقل می‌باشد لذا می‌توان گفت که مدل توسط متغیر مستقل تبیین شده است و سطح معنی‌داری آزمون f کمتر از ۱ درصد است لذا رابطه خطی ایجاد شده است از طرفی سطح معنی‌داری آزمون t برای متغیر اندازه شرکت کمتر از ۱ درصد (۰/۰۰۳۱۲) بنابراین می‌توان نتیجه گرفت اندازه شرکت بر رتبه شرکت از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر معنی‌داری دارد در نتیجه تأیید می‌شود. از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر معنی‌داری دارد در نتیجه تأیید می‌شود. دغان و همکاران در خصوص به‌موقع بودن گزارشگری مالی، نمونه خود را از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار بین‌المللی انتخاب کردند. نتایج نشان داد، به‌موقع بودن زمان گزارشگری مالی، تحت تأثیر توان سودآوری شرکت است. نتایج همچنین نشان داد که اندازه شرکت، ریسک مالی بالا، خط مشی و زمان‌بندی مربوط به گزارشگری سال‌های گذشته، در گزارشگری مالی به‌موقع شرکت‌ها مؤثر بوده‌اند.

فرضیه دوم: بین نوع گزارش حسابرسی و رتبه شرکت از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

$$RANK_{it} = \beta_0 + \beta_1 AR_{it} + \varepsilon_{it}$$

نگاره (۸): خلاصه ضرایب برای فرضیه دوم

ضریب تعیین	دوربین واتسون	مقدار f	سطح معنی‌داری
۰/۰۰۱۴	۱/۷۹	۰/۶۵۲	۰/۴۱۹

نگاره (۹): آزمون ضرایب برای فرضیه دوم

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب	مقدار t	سطح معنی‌داری
رتبه	گزارش حسابرسی	-۰/۰۷۲	-۰/۸۰	۰/۴۲۰
	مقدار ثابت	۱/۹۵	۲۴/۲۵	۰/۰۰۰

در این فرضیه به علت معنی‌داری نشدن آزمون هاسمن، برای آزمون فرضیات با اثر تصادفی از روش (Cross-section fixed) به شیوه پانل دیتا استفاده می‌شود در جداول فوق مشاهده می‌شود که مقدار دوربین واتسون به دست آمده برابر ۱/۷۹ می‌باشد و چون این مقدار بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار می‌گیرد لذا استقلال خطاها پذیرفته می‌شود از طرفی ضریب تعیین به دست آمده

برابر ۰ درصد بوده که این مقدار نشان از عدم تبیین مدل توسط متغیر مستقل می‌باشد لذا می‌توان گفت که مدل توسط متغیر مستقل تبیین نشده است هم چنین سطح معنی داری آزمون f بیشتر از ۵ درصد است لذا رابطه خطی ایجاد نشده است از طرفی سطح معنی داری آزمون t برای متغیر گزارش حسابرسی بیشتر از ۵ درصد (۰/۴۲۰) بنابراین می‌توان نتیجه گرفت گزارش حسابرسی بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر معنی داری ندارد در نتیجه این فرضیه رد می‌شود.

فرضیه سوم: بین درصد سهام دولتی و رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد.

$$\text{RANK}_{it} = \beta_0 + \beta_1 S_{it} + \varepsilon_{it}$$

نگاره (۱۰): خلاصه ضرایب برای فرضیه سوم

ضریب تعیین	دوربین واتسون	مقدار f	سطح معنی داری
۰/۰۰۴	۱/۷۸	۱/۹۷	۰/۱۶۰

نگاره (۱۱): آزمون ضرایب برای فرضیه سوم

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب	مقدار t	سطح معنی داری
رتبه	درصد سهام دولتی	-۰/۰۱۹	-۱/۴	۰/۱۶
	مقدار ثابت	۱/۹۴	۴۴/۸۲	۰/۰۰۰

در این فرضیه به علت معنی داری نشدن آزمون هاسمن، برای آزمون فرضیات با اثر تصادفی از روش (Cross-section fixed) به شیوه پانل دیتا استفاده می‌شود در جداول فوق مشاهده می‌شود که مقدار دوربین واتسون به دست آمده برابر ۱/۷۸ می‌باشد و چون این مقدار بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار می‌گیرد لذا استقلال خطاها پذیرفته می‌شود از طرفی ضریب تعیین به دست آمده برابر ۰ درصد بوده که این مقدار نشان از عدم تبیین مدل توسط متغیر مستقل می‌باشد لذا می‌توان گفت که مدل توسط متغیر مستقل تبیین نشده است هم چنین سطح معنی داری آزمون f بیشتر از ۵ درصد است لذا رابطه خطی ایجاد نشده است از طرفی سطح معنی داری آزمون t برای متغیر درصد سهام دولتی بیشتر از ۵ درصد (۰/۱۶) بنابراین می‌توان نتیجه گرفت نوع درصد سهام

دولتی بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر معنی داری ندارد در نتیجه این فرضیه رد می شود.

فرضیه چهارم: آزمون مدل کلی تحقیق

نگاره (۱۲): خلاصه ضرایب برای آزمون مدل کلی تحقیق

ضریب تعیین	دوربین واتسون	مقدار f	سطح معنی داری
۰/۵۱	۲/۲۷	۳/۸۸	۰/۰۰۰

نگاره (۱۳): آزمون ضرایب برای مدل کلی تحقیق

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب	مقدار t	سطح معنی داری
رتبه	اندازه شرکت	۰/۴۳	۳/۳۵	۰/۰۰۰
	گزارش حسابرسی	۰/۰۱۲۳	۳/۷۶	۰/۰۰۰۲
	درصد سهامداران	-۰/۰۱	-۱/۸۳	۰/۰۶۷
	مقدار ثابت	۳/۳۵	۹/۳۷	۰/۰۰۰

در این فرضیه به علت معنی داری نشدن آزمون هاسمن، برای آزمون فرضیات با اثر ثابت به شیوه پانل دیتا استفاده می شود. در جداول فوق مشاهده می شود که مقدار دوربین واتسون به دست آمده برابر ۲/۲۷ می باشد و چون این مقدار بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار می گیرد لذا استقلال خطاها پذیرفته می شود، از طرفی ضریب تعیین به دست آمده برابر ۰/۵۱ درصد بوده که این مقدار نشان از تبیین مدل توسط متغیرهای مستقل می باشد لذا می توان گفت که مدل توسط متغیرهای مستقل تبیین شده است، هم چنین سطح معنی داری آزمون f کمتر از ۵ درصد است لذا مدل معنی دار شده است. در نگاره فوق مشاهده می شود که آزمون برای متغیرهای اندازه شرکت، معنی دار شده است، بنابراین می توان مدل این فرضیه را طراحی کرد:

$$\text{(گزارش حسابرسی)} + ۰/۱۲۳ + \text{(اندازه شرکت)} + ۰/۴۳ + ۳/۳۵ = \text{رتبه شرکت}$$

طبق معادله فوق مشاهده می شود که اندازه شرکت و گزارش مقبول حسابرسی تأثیر مثبت و واحد تجاری تأثیر منفی بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن دارد.

فرضیه سوم: آزمون مدل کلی تحقیق بدون در نظر گرفتن فرضیه درصد سهامداران دولتی

نگاره (۱۴): خلاصه ضرایب برای آزمون مدل کلی تحقیق

ضریب تعیین	دوربین واتسون	مقدار f	سطح معنی داری
۰/۴۱۳	۲/۲۶	۲/۷۷	۰/۰۰۰

نگاره (۱۵): آزمون ضرایب برای مدل کلی تحقیق

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب	مقدار t	سطح معنی داری
رتبه	اندازه شرکت	۳/۱	۲/۹۱	۰/۰۰۳۸
	گزارش حسابرسی	-۰/۰۳۱	-۰/۳۲۲	۰/۷۴۷
	مقدار ثابت	-۵/۷	-۲/۱۷	۰/۰۳۰

در این فرضیه به علت معنی داری نشدن آزمون هاسمن، برای آزمون فرضیات با اثر ثابت به شیوه پانل دیتا استفاده می شود. در جداول فوق مشاهده می شود که مقدار دوربین واتسون به دست آمده برابر ۲/۲۶ می باشد و چون این مقدار بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار می گیرد لذا استقلال خطاها پذیرفته می شود، از طرفی ضریب تعیین به دست آمده برابر ۰/۴۱ درصد بوده که این مقدار نشان از تبیین مدل توسط متغیرهای مستقل می باشد لذا می توان گفت که مدل توسط متغیرهای مستقل تبیین شده است، هم چنین سطح معنی داری آزمون f کمتر از ۵ درصد است لذا مدل معنی دار شده است. در نگاره فوق مشاهده می شود که آزمون برای متغیرهای اندازه شرکت، معنی دار شده است، بنابراین می توان مدل این فرضیه را طراحی کرد:

$$\text{(اندازه شرکت)} = -5/7 + 3/1 = \text{رتبه شرکت}$$

طبق معادله فوق مشاهده می شود که اندازه شرکت تأثیر مثبت بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن دارد.

۱۰- نتیجه گیری

با توجه به آزمون های انجام شده می توان نتیجه گرفت اندازه شرکت بر رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر معنی داری دارد در نتیجه این فرضیه (بین اندازه شرکت و رتبه شرکت از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد) تأیید می شود. دغان و همکاران در خصوص به موقع بودن گزارشگری مالی، نمونه خود را از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار بین المللی انتخاب کردند. نتایج نشان داد، به موقع بودن زمان گزارشگری مالی، تحت تأثیر توان سودآوری شرکت است. نتایج همچنین نشان داد که اندازه

شرکت، ریسک مالی بالا، خط مشی و زمان‌بندی مربوط به گزارشگری سال‌های گذشته، در گزارشگری مالی به‌موقع شرکت‌ها مؤثر بوده‌اند.

و همچنین گزارش حسابرسی و نوع درصد سهام دولتی بر رتبه شرکت از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر معنی‌داری ندارند در نتیجه این فرضیات (بین نوع گزارش حسابرسی و رتبه شرکت از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد)، رد می‌شود. نتایج کلی این تحقیق نشان داد که بین رتبه شرکت که از تفاوت مدت زمان تاریخ صورت‌های مالی و زمان حسابرسی آنها به دست می‌آید تحت تأثیر متغیر اندازه شرکت قرار گرفت به طوری که در شرکت‌های بزرگتر گزارش حسابرسی دیرتر ارائه می‌شود ولی رتبه شرکت از نظر به‌موقع بودن ارائه گزارش حسابرسی تحت تأثیر نوع گزارش حسابرسی، و درصد مالکیت دولتی قرار نگرفت.

باتوجه به اینکه رتبه شرکت از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی تحت تأثیر اندازه شرکت قرار گرفت و در شرکت‌های بزرگتر گزارش حسابرسی به‌موقع ارائه نمی‌شود لذا در صورت اهمیت گزارش حسابرسی برای سرمایه‌گذاران، به نظر می‌رسد شرکت‌های کوچکتر برای این منظور مناسب‌تر باشند.

جهت انجام پژوهش‌های بعدی پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌شود:

رابطه بین حجم معاملات سهام و میزان رتبه از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی آزمون شود (در این فرضیه مشخص می‌شود که آیا اگر شرکتی گزارش حسابرسی را به‌موقع ارائه ندهد در حجم معامله سهامش مؤثر است به عبارتی آیا گزارش حسابرسی برای سرمایه‌گذاران اهمیت دارد).

رابطه بین تعداد خریداران سهام و میزان رتبه از نظر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی آزمون شود (در این فرضیه مشخص می‌شود که آیا اگر شرکتی گزارش حسابرسی را به‌موقع ارائه ندهد در تعداد خریداران سهامش مؤثر است به عبارتی آیا گزارش حسابرسی برای سرمایه‌گذاران اهمیت دارد).

محدودیت تحقیق:

الف) استفاده از داده‌های تاریخی صورت‌های مالی شرکت‌های بورسی.

- ب) عدم امکان تعمیم نتایج به کل صنایع ایران؛ بدلیل نمونه گیری از شرکت های بورسی.
- ج) امکان وجود متغیرهای دیگری که در این تحقیق آورده نشده اند.
- د) عدم دسترسی به اطلاعات مربوط به چگونگی اندازه گیری رتبه بندی شرکت ها از سوی سازمان بورس اوراق بهادار تهران.

پی نوشت

- ۱ Non- Price Competition

منابع

- های بورس بنی مهد، بهمن و محسنی شریفی، محسن (۱۳۸۹)، بررسی عوامل موثر بر رتبه بندی شرکت اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشاء و به موقع بودن، مجله حسابداری مدیریت، سال سوم، شماره هفتم، ص ۵۱-۶۳.
- شرکت های پذیرفته در موقع دوره ای به میان گزارشگری بر موثر عوامل پیری، اصغر. (۱۳۸۹). بررسی اراک. اسلامی واحد آزاد ارشد، دانشگاه کارشناسی نامه تهران. پایان بهادار اوراق بورس در شده مهدوی، غلامحسین؛ جمالیان پور، مظفر. (۱۳۸۹). بررسی عوامل موثر بر سرعت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله پژوهش های حسابداری مالی، ش ۶، ص ۸۹-۱۰۸.
- Che-Ahmad, A; Abidin, S. (2009). Audit delay of listed companies :Acase of Malaysia. *International business research*, 1 (4) , P32 .
- Dardor, Z. O. (2009). Publishing delay and the usefulness of annual reports in Libya (Doctoral dissertation, Bournemouth University
- Hsu,J; Young. W; C. H Chu. (2011). PriceBehavior of Qualified Companies around the Audit Report and Report Announcement Days: The Case of Taiwan. *Journal of International Financial Management and Accounting*.
- Ibadin, I. M ; Izedonmi, F; Ibadin, P. O. (2012). The Association between Selected Corporate Governance Attributes,Company Attributes and Timeliness of Financial Reporting in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*, 3 (9) , 137-144 .
- Sylvia veronica, s; sidharta utama, a. (2008). Type of earnings managemen and the effect of ownership strueture, firm size, and corporate governance practices: Evidence form Indonesia. *the International journal accounting*, 4, 1-27.

Türel, A. (2010). Timeliness of financial reporting in emerging capital markets: Evidence from Turkey. *Journal of the School of Business Administration, Istanbul University*, 39 (2) , 227-240.